ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Н.М. Негуляєва, к. с.-г. н.
Н.М. Сердюченко, к. геогр. н.
УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого

Інтенсивні технології виробництва продукції рослинництва, започатковані ще у 70-х рр. минулого століття, з часом проявили більше недоліків, ніж переваг, так як нехтування біологічно об'єктивними законами призводить до загострення проблем, а не до досягнення високих та сталих урожаїв сільськогосподарських культур. Недотримання законів природовідповідного землеробства призводить до деградації ґрунтів, втрати їх родючості, забруднення навколишнього середовища пестицидами та мінеральними добривами.

Безпека харчування є ключовим питанням провідних країн світу. Тому в США, Канаді, країнах ЄС, в зв'язку зі значним підвищенням попиту на якісні продукти харчування, основним напрямком розвитку землеробства сьогодні є органічне виробництво сільськогосподарської продукції [1].

Україна впродовж останніх 10 років теж демонструє стійку динаміку росту площ сільськогосподарських угідь, на яких ведеться сертифіковане органічне виробництво і займає 20 місце у списку країн з найбільшими площами органічних сільгоспугідь [2]. Переважна більшість вітчизняних органічних господарств сертифіковані у Вінницькій, Житомирській, Закарпатській, Львівській, Одеській, Полтавській, Тернопільській і Херсонській областях [3].

Сучасні аграрії стурбовані становищем, яке склалося в аграрному секторі, а саме: дедалі більше сільськогосподарських виробників, особливо на півдні України, відмовляються від застосування мінеральних добрив через відсутність бажаної прибавки врожаю та нераціонально витрачені кошти на вирощування продукції. Науково обґрунтовано, що безсистемне та надлишкове внесення мінеральних добрив, особливо в умовах недостатнього зволоження, призводить до зменшення гумусу в ґрунті [4].

На думку експертів, відновлення родючості ґрунту, підвищення рівня здоров'я населення, особливо дітей дошкільного та шкільного віку, утримання природного біорізноманіття українських земель можна значно покращити, якщо 10-15% українських сільгоспвиробників та переробників харчової продукції перейдуть на

органічне виробництво [5].

Важливим поштовхом розвитку органічного виробництва в Україні став швейцарсько-український проект "Сертифікація в органічному сільському господарстві та розвиток ринку в Україні", що впроваджений Дослідним Інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія). У рамках цього проекту, в 2007 р. було створено ТОВ "Органік стандарт" – перший український орган сертифікації з надання послуг у сфері органічного виробництва [6].

Нині такі організації як Федерація органічного руху України, консультаційний орган QueS, Retail Academy, Organic Business та ін. сприяють розвитку органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. Проте, попри збільшення сільськогосподарських виробників органічної продукції, поширення інформації стосовно екологічного виробництва, турботу стосовно покращення споживчих якостей продуктів харчування та їх поширення на внутрішньому ринку країни, турботу стосовно покращення якості ґрунтів та охорону навколишнього середовища, органічному виробництву в Україні, на думку авторів, перешкоджають такі проблеми:

Ведення основними виробниками сільськогосподарської продукції діяльності без урахування законів природовідповідного землеробства [7]. Отримання прибутку будь-якою ціною не відповідає законам природовідповідного землеробства. Родючість ґрунту створюємо не ми, за рахунок своєї діяльності (застосування різноглибинного обробітку ґрунту, внесення добрив, використання різноманітних засобів захисту рослин), а живі ґрунтові мікроорганізми та самі рослини в процесі природного ґрунтоутворення. У сприятливих умовах маса мікро- та макроорганізмів становить близько 20 т/га. У повній мірі реалізувати свій потенціал живі організми можуть за наявності їжі, причому, не тільки у вигляді органічної маси, а і мульчі, за достатньої кількості вологи, повітря, певного температурного режиму та цілого ряду інших, на перший вигляд, незначних параметрів. Без відповідних сприятливих факторів живі організми зменшують свою чисельність і, як наслідок, отримання високих урожаїв стає неможливим. Тому дуже важливо не руйнувати, за можливості, природне середовище існування ґрунтових мікроорганізмів під час різноманітних видів обробітку ґрунту та не залишати поверхню ґрунту без рослинних решток та мульчувальних матеріалів [8].

Хибна система аграрної освіти, а саме дезінформація суспільства і молодих спеціалістів аграрного профілю стосовно методів обробітку ґрунту, технологій вирощування

сільськогосподарських культур та їх захисту від бур'янів, хвороб та шкідників. Технологія органічного виробництва вимагає наявності мульчованого покриву і змінює основну концепцію традиційної системи землеробства з механічним обробітком ґрунту, застосуванням синтетичних добрив та засобів захисту рослин.

Пропаганда недостовірної агрохімічної теорії застосування мінеральних добрив. Історія застосування мінеральних добрив бере початок з відкриття німецьким ученим Ю. Лібіхом (1803-1873) теорії мінерального живлення рослин. Він вказав на доцільність повернення у ґрунт використаних рослиною мінеральних речовин та на можливість його виснаження без внесення добрив. Оскільки склад мінеральних добрив, запропонованих ученим, майже повністю збігається зі складом відходів від хімічної промисловості, то магнати зазначених підприємств почали отримували додаткові прибутки від їх реалізації. Після дослідження вченим реакції ґрунтового середовища на внесення мінеральних добрив було встановлено, що мінеральне живлення знищує природну родючість ґрунту, порушує його структуру, винищує живу матерію ґрунту, та було вже пізно. Зазначена пропаганда стосовно підвищення родючості ґрунту та збільшення врожайності сільськогосподарських культур від застосування мінеральних добрив настільки укорінилася, що продовжує існувати в сучасному суспільстві та системі аграрної освіти.

Дезінформація стосовно процесу живлення рослин. Навіть після відкриття процесу фотосинтезу, переважна більшість суспільства не володіє інформацією стосовно того, що лише 5% сухої маси рослин формується за рахунок поживних елементів, які наявні в ґрунті, а 95% – за рахунок повітряних газів: вуглецю, кисню, азоту та водню під час процесу фотосинтезу [9].

Помилкове сприйняття технологій органічного виробництва, а саме: якщо органічне – апріорі збиткове, через зменшення врожайності в 2-3 рази. Новий аналіз більше 100 досліджень проведених вченими Каліфорнійського університету, який знаходиться в Берклі, свідчить, що диверсифіковані, органічні та агроекологічні системи ведення сільського господарства можуть нарівні конкурувати з традиційними системами господарювання[10], а Інститутом Родейла в Пенсільванії, шляхом порівняння врожайності в органічних і традиційних господарствах (починаючи з 1981 р.) встановлено , що показники на органічних ділянках були кращими, ніж на традиційних (особливо в екстремальних умовах) [11].

Відсутність досконалої законодавчої бази, гармонізованої до європейського законодавства. Розвинені країни мають свої національні нормативно-правові акти, які регламентують технології вирощування екологічно чистої продукції. Кожна країна вибирає свої агротехнології та стратегію виробництва продуктів харчування для власного споживання, експорту та імпорту, виходячи з власних національних інтересів і соціально-політичних, економічних та екологічних умов. Сучасні процеси глобалізації спонукають і Україну до гармонізації та впорядкування національних вимог до рівня міжнаціональних нормативних актів.

Відсутність державної підтримки та інструментів стимулювання виробників органічної продукції на адміністративному рівні також значно знижує потенціал розширення органічного виробництва в нашій країні.

Недотримання суспільством та сільгоспвиробниками природоохоронного законодавства, що спричинює погіршення екологічного стану навколишнього середовища та здоров'я населення, тому слід кожному виробнику, починаючи з малого приватного господарства, дотримуватися основних законів збереження природи і передбачити фінансові інструменти регулювання їх порушення. На думку експертів, подальший розвиток органічного агровиробництва та загальне поглиблення екологізації всього сільського господарства здатні оздоровити людство в цілому.

Психологічне неприйняття користувачами нової інформації ведення господарчої діяльності за "дідівським" принципом, зокрема на основі національного менталітету та вкорінених консервативних поглядів.

Проблем озвучено достатньо і шляхи їх вирішення відомі, але, скільки б не збиралися вчені на наукових конференція, скільки б не обговорювали вкрай важливі питання для існування суспільства – швидко і кардинально змінити систему державного управління у сфері сільськогосподарської діяльності не вдасться. Лише поступові кроки, зроблені окремими господарствами (а їх кількість в Україні з кожним роком зростає), поширення набутих знань та досвіду в засобах масової інформації та корінна зміна системи аграрної освіти можуть покращити ситуацію.

Використана література

1. Food Quality Policy / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/organic/.

2. Коняшин А.В. Стан та перспективи розвитку органічного

виробництва в Україні / А.В. Коняшин // Чисте місто. Чиста ріка. Чиста планета.: [збірник матеріалів форуму]. – Херсон: ХТПП, 2015. – С. 257-260.

3. Гладченко К. Сертифікація органічного виробництва в Україні / К. Гладченко // Чисте місто. Чиста ріка. Чиста планета.: [збірник матеріалів форуму]. – Херсон: ХТПП, 2011. – С. 319-321.

4. Грунтознавство: Підручник / І.І. Назаренко, С.М. Польчина, В.А. Нікорич.; За ред. професора І.І. Назаренка. — К.: Вища освіта, 2004. – 400 с.

5. Ситник Т. Стан розвитку органічного ринку України / Т. Ситник // Чисте місто. Чиста ріка. Чиста планета.: [збірник матеріалів форуму]. – Херсон: ХТПП, 2015. – С. 331-336.

6. Офіційний сайт організації / Режим доступу: http://www.organicstandard.com.ua/ua.

7. Негуляєва Н. Застосування природних технологій у сільськогосподарському виробництві / Н. Негуляєва // Техніко-технологічні аспекти розвитку та випробування нової техніки і технологій для сільського господарства України. Збірник наукових праць. Дослідницьке. – 2015. – Вип. 19 (33). – С. 395-398.

8. Курдюмов Н.И. Микроорганизмы и почва / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://life-force.com.ua/Nasha-pressa/Statqi/Mikrobiologija-v-selqskom-xozjajstve/Mikroorganizmy-i-pochva.

9. Слащинин Ю. Разумное земледелие / [Электронный ресурс] Ю. Слащинин – Режим доступа: https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fksv.ucoz.ua%2FZemledelie%2Fslawinin_razumnoe_zemledelie.pdf&name=slawinin_razumnoe_zemledelie.pdf&lang=ru&c=56fd130490df.

10. Ponisio L.C. 2015. Diversification practices reduce organic to conventional yield gap // Ponisio L.C, M'Gonigle L.K, Mace K.C, Palomino J, de Valpine P, Kremen C. Proc Biol Sci. 2015 Jan 22;282 (1799):20141396 / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4286047/.

11. Pimentel, D., Hepperly P, Hanson J, and R. Seidel. 2005. Organic and Conventional Farming Systems: Environmental and Economic Issues. Environmental Biology. / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://dspace.library.cornell.edu/bitstream/1813/2101/1/pimentel_report_05-1.pdf.